

Savaştan dersler ...

Körfez Krizinin kara savaşı evresi beklenenden kısa sürdü. Hergün hatta her saat yeni gelişmelerin kaydedildiği bir dönemde süratle zaman aşımına uğraması olası yaklaşımlar sunmak yerine yaşanan sürecin temel çizgilerine ışık tutmanın daha anlamlı olacağını düşünüyoruz.

Savaşın son evresinin adı "kara harekâtı" idi; ama bu adlandırmanın açıklama gücü çok sınırlı. 15 Ocak'tan bu yana iki barış olasılığı belirdi Ortadoğu'da. İlki Irak'ın koşullu geri çekilme açıklaması, ikincisi de Sovyetler Birliği'nin girişimidir. Yeni Dünya Düzeni ile kastedilenin saldırgan bir Amerikan hegemonyası olduğu, Washington'ın bu iki barış esintisine verdiği tepkiyle daha da açıklık kazandı. Batı Avrupa emperyalistlerinin bile "tartışılabilir", "olumlu adım" olarak gördükleri Irak önerisi ve dünyanın çeşitli merkezlerince desteklenen Sovyet planına, Washington her defasında daha fazla kan ve ateşle yanıt verdi. Savaşın başlarında gazete sütunlarında ve bir de Akbulut'un kıldığı potlarda dile getirilen "Saddam'sız Ortadoğu" arzusu ise artık resmi Amerikan görüşü niteliği kazanıyor. Birleşmiş Milletler'in "Kuveyt'in işgaline son vermek" formülü uluslararası diplomasiye safdillerine terkedileceğe benziyor. ABD daha önce arka bahçesi Panama'da provasını yaptığı senaryoyu Ortadoğu'da tüm haşmetiyle sahnelemek istiyor. Saddam liderliğindeki Baas rejiminin Irak emekçileri ve ezilen Kürt ulusu üzerindeki diktatörlük niteliğinin yerine, bir Amerikan demokrasisi geçirilecek. Bu senaryoya göre Amerika'nın az gelişmiş ülkelere reva gördüğü demokrasiye neye benzediğini tartışmaya gerek var mı? İstenirse yalnızca ABD'nin kendi evindeki demokrasiye ögeleri hatırlanabilir: Devletle bütünleşmiş bir emperyalist tekeli burjuvazinin kayıtsız şartsız egemenliği, bunun aleti ikiz kardeş partiler, tüketim ideolojisiyle uyutulan kitleler, Çin'i İngiliz sömürgeci sayacak düzeyde "çağdaş" bir seçmen nüfusu... Emperyalizm kendi metropolünde örtülmüş sınıf çelişkilerinin üzerinde egemenliğini sürdürüyor. Sınıf çelişkilerinin örtülemediği, bunun temeli görece refahın mevcut olmadığı ülkelerde ise bu zaaf şiddet yoluyla kapatılıyor. Ortadoğu'da Amerikan barışının her ulustan

emekçilere vaadettiği bu.

Bu senaryo gerçekleşebilir mi? Bunu tartışmadan önce gelişmelerin açığa çıkarttığı kimi önemli sonuçlar sıralamakta yarar var.

- Sovyetler Birliği ve sosyalist sistemin emperyalizme karşı simgelediği büyük gücün ortadan kalkmasının sosyalizmin yenilenmesi, demokratikleşme, halkın bürokrasiye tepkisi vb. biçimlerde ifadelendirilmesi acı birer şakadan ibarettir. Sosyalist sistemin çözülüşü tüm insanlığın değer ve kazanımları açısından bir felakettir. Ortadoğu'da bu kanıtlandı.

- Sovyetler Birliği'nin emperyalizmi dizginleyen bir güç haline geri dönebilmesi çok güç görünmektedir. Dünya kapitalizminin içinde çatlak seslerin yoğun olduğu, anti-emperyalist kimi direnç noktalarının güçlerini koruduğu bir dünyada, uluslararası sosyalizm kaybettiği mevzilerine tekil barış planı vs. çıkışlarla dönemeyecektir. Tedrici adımların ve denge politikalarının yerine devrimci atılımları hedefleyen politikaların geçirilmesi tek çözüm yoludur.

- Uluslararası ilişkiler 20. yüzyılın sonlarında hâlâ ve doğal olarak bir güç gösterisi alanıdır. Örneğin BM'in hiçbir kararı Amerikan Genelkurmay'na yetki devretmiş değildir. Yine hiçkimse Ortadoğu'ya yeni düzen götürme misyoneri olarak Bush'u seçmemiştir. Ama bunların da hiçbir önemi yoktur.

- Yeni dünya düzeni, sosyalizm sistem olarak kalınca karşısında dirençsiz bir boş alan bulmuyor, bulmayacak. "Eski" düzenin parçaları olan Almanya, Japonya, Irak gibilerinden, gerçekten bir yeni dünyanın özlemcisi emekçi halklara kadar birçok öznenin devrede olduğu karmaşık bir süreç yaşanacak.

Ortadoğu'da Amerikan barışı kurulacak mı? Bu sorunun yanıtının bir bölümü politika, bir bölümü de teknoloji alanına ait. İkincisine ilişkin birşeyler söylemek oldukça güç. Tartışmanın siyasi cephesinde ise daha net değerlendirmeler yapılabilir.

Sovyetler Birliği'nde yönetici parti, ülkenin iç sorunlarını çözmek için bile uluslararası düzeyde söz sahibi olmak zorunluluğunu görmüş olmalıdır. İç sorun-

lara yoğunlaşmak üzere emperyalizmle uzlaşma politikası mantıklı sonuçlarına vardı. Dolayısıyla Sovyet-Amerikan ilişkilerinin gerginleşmesi olasıdır.

Allak bullak bir Ortadoğu'da ne türden bir yeni yapılanma gelişirse gelişsin, Filistin-İsrail ve Kürt sorunu gibi kangrenlerin yeniden kanamaları kaçınılmaz olacaktır. Filistin on yıllardır gündemden hiç düşmeyen bir konu olduğunu kanıtladı. Ancak son aylarda Irak'ın kaderine kendisini angaje etmiş görünen Filistin hareketinin, Irak'ın bir Amerikan yarı-sömürgesine dönüşmesi halinde nereden yeni kozlar devşireceği belirgin değildir. Değişik ülkelerdeki Arap milliyetçisi kitlesel basınçlar, Amerikan barışından rahatsız Batı Avrupa ve Japon emperyalist odakları ve Sovyetler birliği, Filistin hareketinin yeni diplomasi atağının önündeki değişik kartlar olacak. Bunlar arasından, Arap milliyetçiliği faktörünün bu ülkelerin dünya kapitalizmine eklenmesiyle orantılı olarak getirildiği, Körfez bunalımında Mısır, Suriye, Suudi Arabistan ve Körfez şeyhliklerinin performanslarıyla açığa çıkmış bulunuyor. ABD'ye karşı tavır alan çeşitli Arap rejimlerinin gösterdikleri tepkinin ise olayın boyutlarına uygun bir sertliğe ulaşmadığı saptanabilir.

Kürt hareketi ise ulusalcı burjuva hareketlerinin genel niteliğini bir kez daha sergiliyor. Büyük devlet politikalarının ekseninde oynayan rota, son günlerde ABD belirlemeli bir Türkiye ağırlığına yöneliyor. Barzani ve Talabani önderlikleri, en yetkili ağızlardan Türkiye'ye paslar verirken, Türkiye de temsili adımlarla kendisine manevra alanı açıyor.

Proleter bir sınıf temelini oturmayan PKK'nın bu gelişmelerden nasıl etkileneceği önümüzdeki dönemin önemli bir diğer sorunudur. Ancak her emperyalist se-

naryoda olduğu gibi Türkiye'nin himayesindeki Kürt hareketi (belki devleti) projesi de olağanlaşan baskıların dozunda sızramayı, sürgün, baskı ve kan getirecek; bu kesin.

Bu mönü aynı zamanda Ortadoğu'nun tüm emekçi sınıflarının da önüne sunuluyor. Türkiye'de grev yasaklarının, muhalefet alanını daraltıcı önlemlerin, geri baskıların, "savaşa girmedik", "istikrarlı tek ülkemiz", "bölgede barışın güvencesiyiz" söylemlerine rağmen kalıcılaştırılmak istendiği açıktır. ANAP iktidarının Amerikan patentli global stratejinin kazanımlarını, kendi içindeki kimi arınma-güçlenme operasyonlarıyla erken seçim zaferine tahvil etmek istediği de biliniyor. Türkiye'de burjuva iktidarının anti-demokratik tekleşme eğiliminin ANAP eliyle realize edilmesine karşı ciddi bir burjuva muhalefeti kendini göstermiyor.

Gerek bölgede, gerekse Türkiye'de bu süreçlerin yaratacağı bir kalıcı sonuç ise en başta, öngörülen yapılanmanın başarısından ziyade "dayatılmasıyla" orantılı bir anti-emperyalist ve anti-Amerikan dalga olabilir. Bu dalganın anti-kapitalist bir niteliğe bürünmesinin geçmişe oranla daha fazla şansı olacaktır. Birincisi, Amerikan saldırganlığının dozajı önceki pratikleri daha şimdiden geride bırakmıştır. İkincisi, milliyetçilik zemininde kimi çatlaklar belirginleşmektedir. Üçüncüsü, sosyalist sistem-kapitalist sistem çatışmasının sunduğu kimi boşluklar, örneğin "sosyalist olmayan anti-emperyalist" rejim ya da hareketler, ya da "kapitalist olmayan yol"ların alanı daralmaktadır.

Amerikancı yeniden yapılandırma kendi karışını üretmeye, beslemeye, üstelik anti-kapitalist bir öze itmeye adaydır.

Dünya kapitalizmi ve yeniden yapılanma

Uluslararası ilişkilerin son derece karmaşık ve tehlikeli bir görünüm arzettiği günümüzde, bu alanı kavramaya yönelik her adım, ister istemez uluslararası alanda hakim ve tayin edici bir rol oynayan emperyalist-kapitalist sistemin genel gelişme doğrultularından yola çıkmalıdır.

Ekonomik, politik, askeri, kültürel, her alanda tek kutupluluğun giderek egemen olduğu koşullarda bu kutbun kendi içindeki dinamikler dünya çapında büyük önem kazanıyor. Tek kutupluluğa doğru gidüş uzun süredir açıkça kendini belli ediyor olmakla birlik-

te, Marksist yazımda emperyalist-kapitalist sistemin bu koşullar altında kazandığı yeni özelliklere, sistemin güncel yönelimlerine yeterince önem verilemiyor.

Bunun bir nedeni, gelişmenin henüz çok yeni ve tamamlanmamış olmasıysa, bir başka nedeni de son yıllarda marksistlerin tartışma gündeminde daha çok "yeni" düşüncenin Glasnost ve Perestroykanın yer almasıdır. Buna bağlı olarak, emperyalizm bir başka düzlemde, militarizmsiz ya da yeni-sömürgeciksiz var olup olamayacağı, sosyalizm ile partnerlik olasılığı vb. sorularla gündeme gelmiştir.

Bizim açımızdan, ta başından olumsuz olarak açıkça yanıtlanmış bu sorulara, son Körfez olaylarıyla bağlı olarak, tarihsel pratik de kesin yanıtını vermiştir. Dolayısıyla artık tüm marksistler bu düzlemdeki tartışmalara bir son vererek daha gerçekçi ve daha yararlı çalışmalara, sosyalizmin oto-likidasyonu koşullarında emperyalist-kapitalist kamptaki yeni gelişmeleri incelemeye yönelmelidirler.

EMPERYALİZMİN İL.SAVAŞ SONRASI

Kapitalizmin son yeniden yapılanması İkinci Dünya Savaşı ertesinde gerçekleştirilmiştir. Bu yeniden yapılanmanın ana özelliği, ABD egemenliğinin tüm sistem bakımından kabul görmüş ve kesinleşmiş olmasıdır. Marshall yardımları bu yapılanmanın imzalanması anlamına gelmişti. Bu temel özelliğe bağlı olarak, dünya kapitalizminin icra organları NATO, IMF, Dünya Bankası, GATT, vb., gibi kurumlar da sağlam bir temel üzerinde yükselmişlerdi. 50'li yılların ortalarında biçimlenme fiilen tamamlanmış, oluşum aşamasındaki kimi sorunlar çözümlenmişti. Güçlü sermaye birikimi sayesinde ABD, savaş sonrasında ihtiyaç duyulan yeniden imar ve sanayi yatırımları için hazırlıklıydı. Öte yandan, "komünizm heyulası"na karşı çılgınca bir silahlanma yatırımı da sistemin gelişmesinde ana etkenlerden biri oldu. Bu arada devasa Amerikan askeri gücü yayılmış, dünya ölçeğinde yaygın bir ABD askeri üsleri ağı oluşturulmuştu.

Sistemin bu istikrarlı gelişmesi 60'lı yıllarda potansiyellerini yitirmeye başladı. Savaş sırasındaki kayıpları, kılıkları telafi eden, yeniden imarı gerçekleştiren, yeni endüstri ve teknolojileri temel alan yatırım patlaması sona eriyor, onun yerine de sermaye birikimi sürecini yönlendirecek herhangi bir şey koyuluyordu. Bu koşullarda, Kennedy yönetiminin mali politikaları ve Vietnam Savaşı'nın genişletici etkileri, ekonomik döngünün 60'lı yıllarda aniden düşüşe geçmesini engelledi. Ancak 70'lere gelindiğinde bunalım üstü örtülemez hale geldi. Öte yandan diğer kapitalist merkezler -AET, Japonya- savaş sonrası canlanmalarını sürdürmekteydi. Eşitsiz gelişim yasası sistemin iç yapılanmasını zorlamaya başlamıştı. ABD ödemeler dengesi açık veriyor, altın ülke dışına akıyordu. Bu durumda, 1971 yılında doların konvertibilitesi kaldırılmak zorunda kalındı. Bu, savaş sonrası uluslararası para sisteminin temelinden sarsılması, dahası ABD egemenliğinin sorgulanmaya başlaması anlamına geliyordu.

Böylelikle 1975'te, Vietnam Savaşı'nın sonunda ABD emperyalizmi kendisini ciddi biçimde zayıflamış bir konumda buldu. ABD'de özellikle belirgin olarak ortaya çıkan bu durum, diğer tüm sanayileşmiş ülkelerde de göze çarpar hale geliyordu. Durgunluk koşullarında artan işsizlik (stagflasyon), iç ve dış borçlarda

büyük bir artış bunalımın temel göstergeleriydi. Gene eşitsiz gelişim yasasının etkisi nedeniyle ABD ekonomisindeki durgunluk diğer emperyalist merkezlerdeki ne göre daha derin boyutlar aldı. GSMH ve istihdam alanlarında görünürdeki olumlu gelişmeler, aslında borçlanmaya dayalı bir tüketim artışına ve finans sektöründeki enflasyona bağlıydı ve hızla ticaret açıklarını kamçılıyordu. Bu durumda, ABD emperyalizmi uzun süre koruduğu zirvedeki konumunu da yitirmeye başladı.

BUNALIMDAN BUGÜNE

'70'li yılların ikinci yarısındaki bunalım, kuşkusuz ekonomik temelli olmakla birlikte, salt bu alanla sınırlı kalmadı. Sistemden kopuşlar da sürdü: Etiyopya, Angola, Mozambik, Gine Bissau, Grenada, Nikaragua, İran ve Zimbabva Vietnam yenilgisinin hemen ardından peşpeşe sıralandılar. Gerek dünyadaki genel anti-emperyalist hareketlenme, gerekse ülke içinde Vietnam şokunun olumsuz etkileri nedeniyle, Amerikan emperyalizmi bu kopuşlara askeri müdahaleyle yanıt veremedi. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a asker göndermesine de fiilen karşı koyamayışı, emperyalizmin askeri açıdan da egemenliği elden kaçırmaması olarak değerlendirildi. Kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin o dönemdeki güçlü konumu da bu açıdan önemli bir rol oynamıştı. Öte yandan, gene bu yıllar dünya halkları arasında anti-emperyalist duyguların en gelişkin olduğu dönemlerdi.

1980'e gelindiğinde, emperyalist-kapitalist sistemin bunalımı, özellikle de ABD bakımından katlanılamaz bir hal almıştı. Bu gidişe son vermenin tek yolu, gerek ekonomik gerek politik alanlarda köklü dönüşümlere yönelmekti. Reagan yönetimi, bu yönde atılan adımların ifadesi oldu. 1980'de Reagan'ın seçilmesi ABD politikalarında sağa doğru keskin bir dönüş ifade ediyordu. Aynı dönemde İngiltere'de Thatcher'ın, F.Almanya'da Kohl'un başa geçmeleri tesadüfi değildi. Ekonomik alanda Reaganomics ve politika alanında yeni-tutuculukla emperyalizm büyük bir koz oynuyordu. İlk hedef ekonomik durgunluğun önünü almak, aynı zamanda sendikal hareketlere kuvvetli bir saldırı başlatarak ve sosyal politikalara son vererek emek karşısında sermayenin konumunu güçlendirmekti. Bu amaçla zengin kesimi açıkça kollayan bir vergi reformu hemen gerçekleştirildi. Bir yandan da, barış döneminde görülmedik bir silahlanmaya hız verildi. Bunalıma karşı geliştirilen bu silahlanma yatırımları kimi yazarlarca, doğru bir biçimde "askeri Keynesçilik" olarak adlandırıldı.

1981-82'de yürürlüğe konulan bu politikalar 1983'ten başlayarak sonuç verdi. Borca dayalı tüketim artışı ve şirketlerin ve kapitalistlerin kârlarını yukarı çeken fi-

nansman sektöründeki patlama, askeri Keynesçilikle birleşerek döngüsel bir yükselmeyi başlattı. Ancak, özellikle ABD bakımından bu politikaların çok önemli bir başka sonucu daha ortaya çıktı: Sermaye birikimini arttırmak için gerçekleştirilen vergi reformu kamu gelirlerini azaltırken, askeri Keynesçilik de kamu harcamalarını ölçsüzce arttırmaktaydı. Bu ikisi bir arada, korkunç kamu açıklarının ortaya çıkmasına neden oldular. ABD, 1980 öncesinde dünyanın en büyük borç veren ülkesiyken, 1987 yılında en borçlu ülke konumuna düşmüştü. Resmî istatistiklere göre 1980 yılında ABD'nin, sınırları dışındaki aktif varlığı, yabancıların ABD'deki varlığından 106.3 milyar dolar fazla iken; 1987'de bu ilişki yabancıların -özellikle de Japonya- lehine 368.2 milyar dolar olarak değişti. Öte yandan, buna koşut olarak sanayisizleşme hızlanarak sürdü. Kapitalizmin dünya çapındaki işbölümünün parçası olarak birçok büyük geleneksel sanayi dalında, yatırımlar ücretlerin daha düşük olduğu ülkelere kaydırılmaya devam etti. ABD önderliğindeki emperyalist sistemin bu dönemde çok olumlu grafikler çizdiği savlarına karşın, tüm göstergeler bu temelin ne kadar kof ve dengesiz olduğunu gösteriyordu. Üstelik, ABD'nin kesin egemenliğiyle belirlenen sistem içi istikrar da günden güne ortadan kalkıyordu.

ABD, ekonomik alandaki bu olumsuz gelişmelere, Amerikan tarzı yaşam propagandasıyla, SDI ile ("Yıldız Savaşları"), güçlü Amerika imajıyla karşılık vermeye çalışıyordu. Son yıllarda iletişim alanında yaşanan patlama, haber kanalları üzerinde sürmekte olan emperyalist tekelle birleştiğinde bunda belli ölçüde başarı sağladığı da söylenebilir. Ancak tek başına bu durum ne ABD'nin ekonomik durumunun düzelmesini sağlayabilir, ne de emperyalist-kapitalist sistemin iç istikrarının sürmesi sonucunu verebilirdi. İşte tam da bu noktada ABD emperyalizmi, kendisinin de ummadığı bir fırsat yakaladı: Sosyalist ülkeler birbiri peşinden hızla likidasyon ve kapitalist restorasyon yoluna girmeye başladılar.

Sovyetler Birliği yönetimi, genel olarak emperyalizm, özel olarak da ABD karşısında, emperyalist-kapitalist sistemin dünya egemenliğini kabul etti.

Bu yeni durumun çok yönlü sonuçları vardır. Dünya halkları açısından son derece olumsuz ve tehlikeli bir ortam doğmuş, eski sosyalist ülkeler birer istikrarsızlık odağına dönüşmüştür. Ancak biz burada sürecin esas olarak emperyalizm açısından neler getirdiğine değinmek istiyoruz. Bugün ABD'nin ekonomik açıdan oldukça zor bir durumda bulunduğunu gördük. Oysa Japonya, diğer kapitalist ülkelerdeki, özellikle de Amerika'daki son derece büyük yatırımları ve giderek artan ihracatıyla güçlü bir dönem yaşamakta, gelişme hızıyla ABD'nin sistem içindeki egemen konu-

munu zorlamaktadır. F.Almanya ise D.Almanya'yı ilhak ederek önemli bir politik güce, potansiyel ekonomik ve askeri gelişmeye ulaşmıştır. Böylece, şimdiye dek emperyalizmin üç odağından biri olarak söz edilen AET'de Almanya'nın ağırlığı son derece artmıştır. Bu durum AET içinde yeni çatlaklara ve çelişkilere gebe. Öte yandan, kapitalist sisteme eklemlenen eski sosyalist ülkeler de yeni pazar kavgaları yaratmaya adaydır.

Kolaylıkla görülebileceği gibi, tek kutupluluğun olası iki ana sonucu; bir yandan dünya çapında emperyalist odaklarla geri kalmış ülkeler arasındaki çelişkinin öte yandan da emperyalist odakların kendi aralarındaki çelişkilerin radikalleşmesi olacaktır.

YENİ BİR DÜNYA DÜZENİ Mİ?

Tam da bu dönemde dünya çapında bir yeniden yapılandırılmadan sözedilmesi raslantı değil. Oluşan durum ABD'ye, sarsılmış olan egemen konumunu yeniden tescil ettirebilmek olanağını sunuyor. Her ne kadar ekonomisi alarm işaretleri verse de, karşıt sistemin bu ani çöküşü ve Reagan ve Bush ile Gorbaçov arasındaki zirveler politik açıdan ABD'yi her zamankinden daha güçlü hale getirmiştir. Bu durumda, yeniden yapılandırma, emperyalist-kapitalist sistemin dünya egemenliğinin, ABD'nin önderliğinde, eskisinden daha geniş bir çapta ve daha istikrarlı bir biçimde yeniden kurulmasından ibaret olacaktır. Bu yapılanmanın gerçekleştirilmesinde, askeri açıdan zaten tartışılmaz üstünlüğe sahip olan ABD emperyalizminin en yoğun çabaları harcaması da son derece doğaldır.

Ancak bu iş pek de kolay olacağına benzemiyor. Birinci olarak, ABD'nin politik ve askeri üstünlüğünü ekonomik alanda yeni bir genişleme dönemine girecek pekiştirmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Oysa ki, bu alanda önemli bir potansiyel olarak görülebilecek olan eski sosyalist ülke pazarları, bu ülkelerin, gerek coğrafi gerekse politik-sosyal-kültürel nedenlerle yüzlerini daha çok Batı Avrupa'ya dönmüş olmaları nedeniyle ters etki yapacaktır. Geriye yeni bir silahlanma dalgasıyla sermaye hareketlerine hız verebilmek kalıyor. Bu alanda da komünizm tehlikesinin ortadan kalkmış olması işleri güçleştiriyor. Görülür gelecekte, ABD'nin tercihinin pek de küçük olmayacak yerel savaşları kışkırtmak yoluyla askeri sanayi kompleksini ekonominin motoru haline getirmesi beklenebilir. Bu aynı zamanda ABD'nin emperyalist-kapitalist sistem içinde politik hegemonyasını da güçlendirecek bir manivela olacaktır. Tüm bunlar için Körfez Savaşı açıklayıcı bir örnek olmuştur. Öte yandan çok somut bir örnek de, Patriot füzeleri üreten fabrikanın üç mesai çalışmaya başlamış olmasıdır.

Kuşkusuz savaş henüz bitmemiştir ve ABD'nin is-

tedikleri dışında sonuçlara varması da olasıdır, ancak olumlu durumda bile silahlanmaya dayanan bu yeni sermaye hareketi dalgasının kamu açıklarını arttırıcı yönde etkide bulunacağı açıktır. Bu durum, ya diğer emperyalist ülkelerin bu açıkları doğrudan kapatmak için savaşa katkı yapmaları ya da silah ihracatı yoluyla kapatılmaya çalışılacaktır.

İkinci olarak diğer emperyalist odakların bu düşünülen yeniden yapılandırmadaki ABD hegemonyasına ne ölçüde razı olacakları henüz ortaya çıkmamıştır. Her ne kadar İngiltere, Fransa gibi kimi ülkeler bu yapılandırmaya olumlu bakıyor gibi görülseler de, esas güçlenmekte olan Almanya ve Japonya (doğrusu, "güçlenmekte olan Almanya ve Japonya" deyişi bile insana korkunç şeyler düşündürüyor) bu konuda oldukça ağır, çekimsiz ve temkinli bir tavır sergiliyorlar. Enerji tüketimi bakımından %80 oranında Körfez petrolüne bağımlı olmasına karşın Japonya'nın Körfez savaşında bu ilgiyle orantılı aktif rol oynamaması bir işarettir. Dolayısıyla, dünyanın bu istikrarsız koşullarında böylesi kesin bir yeniden yapılandırmaya emperyalizmin bir bütün olarak mutlak onay vermesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda, ABD Körfez Savaşı benzeri müdahaleleri sürdürmekten yana bir politika izleyecektir. ABD açısından bu, aynı zamanda hem ekonomik açıdan hem de dünyanın emperyalist odaklar dışındaki bölümünü de bu yeniden yapılandırmaya "ikna etmek" bakımından gereklidir.

Üçüncü ve son olarak da, çeşitli bileşenleriyle tüm dünya halklarının böylesi bir yeniden yapılandırma girişimine karşı daha aktif tavır almaları olasıdır. Bu emperyalist yapılandırmanın en başta kendilerine karşı yönlendirilmiş olduğunu anlamakta gecikmeyecek olan emekçiler, emperyalist kampın kendi içindeki çelişiklerden ve duraksamalardan da yararlanarak şu andan öngörülemez direnişler gösterebilirler. Nite-

kim, birkaç günde biteceği umulan Körfez Savaşı, emperyalist ülke halklarını olduğu kadar yöneticilerini de şaşkırtacak ölçüde uzamıştır. Savaşın uzaması ABD'nin ve diğer emperyalist ülkelerin büyük prestij kaybına neden olmuştur. Öte yandan, Sovyetler Birliği de Müttefik saldırılarının Birleşmiş Milletler kararlarını aştığını giderek daha sert tonlarda dile getirerek, barış girişimlerinde bulunarak emperyalist projelerin karşısında bir güç olduğunu hatırlatmaya çalışmıştır. Bu ülkenin çok karmaşık iç dinamiklerindeki gelişmelere bağlı olarak, dünya çapındaki ilişkiler ve yapılanmalarda köklü değişiklikler beklenebilir.

Sonuç olarak, dünya ölçeğinde yeniden yapılandırma adı altında dayatılmaya çalışılan emperyalizmin ekonomik, politik, askeri, kültürel vb. çok yönlü mutlak sultasıdır. Bu Amerikancı yeniden yapılandırma gerçekleştiği takdirde, emperyalist soygun daha da artacak, geri kalmış ülkeler başta olmak üzere toplumsal sorunlar daha büyüyecek, çelişikler keskinleşecektir.

Geçmişte uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısı, dönem dönem keskinleşen çelişiklerin ara yollarda eritilmesini sağlayabiliyordu. Önümüzdeki evrede anti-emperyalizmin, geçmişte uluslararası diplomasiyle perdelenen anti-kapitalist sınıf özünü dönmesi yönünde dünya çapında bir tarihsel fırsat doğabilir.

Yeni yapının kaderi esas olarak bir mücadelenin sonucunda belirlenecektir. Yukarıda sözedilen fırsatın değerlendirilebilmesi ve örgütlü proletaryanın emperyalist saldırıya karşı mücadeleye damgasını vurması ölçüsünde, sosyalizmin yeni bir yükselişinin tohumları güçlenecektir. Sosyalizmin acil görevi, "yeni dünya düzeni" dayatmalarına karşı her tür araçla uluslararası bir direnç ve dayanışma yaratmak, bu mücadelenin içeriğini de anti-kapitalizmle doldurmayı hedeflemektir.

TEKEL SORUN SAUVAZI ELE ALINAYAN
BİR YAZI

Konu PLANLAMA'dan hareketle ele alınıpından
çözümü daha geniş yola.

Uluslararası sosyalist hareket ve reel sosyalizm

mülkiyet ilişkileri
üretim ilişkileri
iş ilişkileri
planlama

Dünya komünist hareketinde özellikle de sosyalist ülkelerde son yıllar içinde ortaya çıkan gelişmeler büyük bir bütünsellik arzietmekte, ekonomiden ideolojiye, günlük politiklardan uluslararası ilişkilere kadar çok çeşitli alanlarda kendi göstermektedir. Kapsadıkları alanın genişliğinin yanısıra bu değişiklikler sarsıcı bir derinliğe de sahip. Öte yandan, bu değişiklikler tarihsel gelişme içinde, kendilerinin gerçekleşmelerine nesnel olarak zemin hazırlayan kimi sorunlarla birlikte ele alınmalıdır. Kuşkusuz bu sorunların çözümü doğrultusunda atılabilecek tek adım, atılması gereken doğru adım bugüne dek uygulananlar olmaktan çok uzaktır.

Elimizdeki bülten için hazırlanan bir yazıda bu sorunun bütün yönleri ve boyutlarıyla ele alınamayacağı ortada. Dolayısıyla yazının önemli eksiklikler ve basitleştirmeler taşıyabileceği, yer yer yüzeysel kalabileceği kabul edilmelidir. Gelişmelerin bütünlüğünü gözden kaçırmamak kaydıyla kimi bölümlemeler yapmak da kaçınılmaz oluyor. Biz, daha çok sosyalist ülkeler sözkonusu edileceğinden, konuyu, iktisat, toplumsal-siyasal örgütlenme ve uluslararası ilişkiler düzeylerinde ele almaya çalışacağız.

Bilindiği gibi, "yenilenme" politikasının savunucuları, görüşlerinin haklılığını kanıtlayabilmek için esas olarak sosyalist ülkelerin geçmiş deneylerindeki pratik olumsuzluklara dayanmaktadırlar. Bunun bir nedeni, "yenilenme" adına yapılanların şimdiye kadar hiçbir yerde hiçbir olumlu sonuç vermemiş olması, bir diğer nedeni de ideolojik alanda öne sürdüklerini doğrulayacak Marksizm içi herhangi bir teorik temel bulunmamasıdır. Bu dar pratikçi yaklaşımın sonucu olarak, sosyalist ülkelerdeki olumsuzluklar tüm tartışmalarda odak noktası haline gelmektedir. Böyle olunca da, bu olumsuzluklar konusunda abartmalara -üstelik de, sosyalist ülkelerde, "yenilenme"yi savunan komünist partileri yönetimlerinin bizzat kendi ağızlarındanbaşvurulması mümkün olabiliyor. Öte yandan, bu söyleme çabucak koro halinde katılabilen sosyalist ülke vatandaşlarının kapitalist ülkelerdeki yaşamın olumsuzlukları konusunda pek de bilgili olmadıklarını unutmamak gerekiyor.

İKTİSAT ALANI

Bu alanda üzerinde en çok tartışılan nokta planlama olmaktadır. Planlama, mal kıtlığı, istenilen nitelikte mal bulunamaması, işletmelerin verimli çalışmaması, kaynakların iyi kullanılamaması vb. gibi sayısız kötülüğün anası olarak gösterilmektedir. Gerçekten de kimi eleştiriler belli bir oranda haklılık payı taşımaktadır. Sosyalist ülkelerde insanlar istedikleri kalitede mal istedikleri zaman bulamamakta, bu nedenle kaynakların kötü kullanımı alışılmış bir manzara oluşturmaktadır. Merkezi planlamanın hedefleri makro düzeyde olduğundan ürün nitelikleriyle ilgili ayrıntıları yeterince kapsayamamakta, sonuçta, plan hedefleriyle insanların ihtiyaçları arasında belli bir açılışmaktadır. Bunun dışında merkezi planlama ile yerel yönetimler ve işletmeler arasında eşgüdüm sağlanamamakta, merkezin mutlak egemenliği inisiyatif geliştirmeyi engellemektedir. Tabanın planlamaya katılımı istenen düzeyde gerçekleşmemektedir. Dağıtımla ilgili aksaklıklar da gelip bunlara eklenince şikayetler daha çok haklılık payı kazanmaktadır.

Planlamayla ilgili sorunların ortaya çıkmasında tarihsel etkenler de rol oynamıştır. Merkezi planlamada ilk model kendine yeterli, kapalı bir yapıyı varsayımıştır. Oysa sosyalist ülkeler uzun süre kapitalizmle birlikte, üstelik kapitalizmin egemen olduğu bir dünyada yaşamak zorunda kaldılar ve kendi içlerinde dünya kapitalizminden tümüyle arınmış bir yapıya sahip olamadılar. 1918-1925 yılları arasında, dünya kapitalizmi ile ilişkileri düzenlemede temel alınan ilkeler de nihai olarak gene otarşik, kendine yeterli bir yapının tesis edilmesine yönelmiştir. Sorun bunun gerçekleşmemiş olmasından ve dünya kapitalizmi ile ilişkilerin, onun bunalımını da paylaşacak boyuta varmasından kaynaklanmıştır. Öte yandan, dünya kapitalizmi ile ilişkiler sosyalizme özgü olmayan bir rekabetin de nedenidir. Kapitalizm ile rekabet, planlamada, iç toplumsal gereksinimlerin giderilmesi konusunda kimi gerilimler yaratmıştır. Örneğin ilk uzay mekiğini, ABD'den farklı olarak insansız uçurabilen SSCB'de kimi temel tüketim maddelerinin temininde ciddi güçlükler olabilmektedir. Sosyalist ülkelerin, dünya kapitalizmi ile ilişkilerinden kaynaklanan olumsuzluklar,

bu bunu ağızla
tam tersine rekabet

nerden tüketim gibi
toplumsal gereksinimleri daha iyi
karşılanmasını getiriyor?

yani otarşik gerçekleşebilir ve
dünya kapitalizmiyle ilişki sürer yada
olmayabilir?

1957-1985 arasında konvüktürel olarak denenen de tam budur! gerek 1963'te gerek 1970'lerde için yarıcı. Prof.

mevcut ögelerin birbirlerini bütünleyebildikleri sosyalist sistem içi merkezi planlama ya da yönlendirme/eşgüdümün varlığı ile bir ölçüde telafi edilebilirdi. Sosyalist ülkeler arasında oluşması gereken bütünleyici bir yapı iken, birbirini tekrar eden yapılar gelişmiştir.

Son dönemde kapitalizm, rekabet dolayısıyla dışsal bir olumsuz etken olmanın da ötesine geçmektedir. Planlamanın yerine piyasa, sosyalist sistemin kendine yeterliliği hedefi yerine dünya çapında işbölümü çerçevesinde bir gelişme vb. tercihler, sosyalizmi dünya kapitalist ilişkiler ağının içine çekmektedir. Kapitalizmin global işbölümüne bağımlılık başlı başına restorasyon anlamına gelir. Tarihsel nedenlerin yanısıra, öznel eksikliklerle de sosyalist planlamanın gelişmesinde bir eşik aşılanmamıştır. Yapılması gereken şey, merkezi planlamayı, ihtiyaçları nicelikten öte nitelik olarak da karşılayabilecek yetkinliğe ulaştırmaktır. Üretimi bu biçimde organize edebilmesi için, merkezi planlamanın iki ana yönde geliştirilmesi gerekirdi. Birinci olarak, planlama yöntemlerinin halkın giderek çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde geliştirilmesi, ikincisi de, gene aynı amaçla planın hazırlanmasında ve uygulanmasında en alt düzeye kadar katılımın sağlanarak inisiyatif dağıtımının gerçekleştirilmesi zorunluluğu ortadaydı.

Buna karşın, '85 sonrasında girilen süreçte, merkezi planlamanın yerine piyasanın ikame edilmesi çabaları yaşandı. Burada ilk belirtilmesi gereken nokta, plan-piyasa karşıtlığının, toplumsal mülkiyet-bireysel mülkiyet karşıtlığının mantıki sonucu olduğudur. Bu nedenle, piyasa ekonomisine geçiş yönünde her çaba, ister istemez özel mülkiyeti temel almak zorunda kalmaktadır. Piyasa mekanizmasının işleyebilmesi için kimi önkoşulların varlığı gereklidir. Örneğin, üretimi işletme düzeyinde planlayan insanların, üretim faktörlerini istedikleri gibi tasarruf edebilmeleri şarttır. Bu da işçi çıkarmanın serbest olması demektir. Ayrıca sektörler arasında akışkanlık sağlanmalı, kârsız alanlardaki yatırımlar kârlı alanlara kaydırılabilmelidir. Temel tüketim mallarında kâr oranlarının çok düşük olduğu, hatta genel olarak bu alanda sabit fiyat üzerinden üretim yapan işletmelerin zarar ettiği gözönünde tutulursa, piyasaya geçişin iki ana sonucu olabilecektir: Ya fiyatlar serbest bırakılacak ve temel tüketim mallarına olağanüstü zamlar yapılacak, ya da bu malların üretimi büyük oranda azalacak, mal kıtlığı ve karaborsa canlanacaktır. Bugün merkezi planlamanın yerine piyasa mekanizmasını ikame etmeye girişen ülkelerin hepsinde her iki eğilim de somut olarak kendini göstermektedir.

Planlama ile ilgili söyleyeceklerimizi bir alıntıyla noktalamak istiyoruz: "Merkezi planlama sosyalizmin bir yüzkarası mıdır? Yoksa tarihsel bir edinimi midir? Birinci soru bu. İkincisi merkezi planlama yöntemleri hâlâ geçerli midir? Özellikle Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da birinci sorunun yanıtı unutulmuştur. Bu ülkelerin, ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti, Küba ve Üçüncü Dünya sosyalizmlerinin denemeleri gösteriyor ki, merkezi planlama sanayileşmenin, geriliği aşmanın, çağdaşlaşmanın ve yapısal değiştirmenin tek etkili aletidir, 20. yüzyılda. Bu bağlamda bir başarısızlık yoktur. Merkezi planlama tarihsel edinimi ve deneyimi bakımından büyük bir başarı örneğidir. Sovyetler Birliği'ni sanayileştiren, iki dünya savaşından da galip çıkaran, savaş yıkımını tasfiye eden, tamamen yıkılmış olan Varşova'yı yeniden kuran merkezi planlamadır. Piyasa değildir. Bu sosyalizmin insanlığa armağanıdır. İnkâr etmek mümkün değildir." (Korkut Boratav; Marksizm ve Gelecek sayı 4, s. 31)

Planlama-piyasa ikilemi subjektif bir ikilemdir, ekonomik gelişmenin yasallıkları toplumsal üretimin planlanması yolunda nesnel olarak baskı yapmaktadır. Kapitalist ülkelerde bir yandan bu baskı, bir yandan da sosyalist planlamanın kazandığı başarıların verdiği dürtü ile kaçınılmaz olarak planlamaya yönelmektedir. Bu planlama, sosyalist ülkelerdekinden farklı olarak, ülke bazında değil, dev tekeller ve uluslararası şirketlerle devletler ilişkisi bazında yapılmakta, ana hedefi halkın ihtiyaçlarının karşılanması değil, kârların artırılması olmaktadır.

Ekonomiyle ilgili olarak, sosyalizm pratiğinde çok dile getirilen bir eleştiri de emekçilerin toplumsal mülkiyete ve toplumsal üretime yabancılaşmalarıdır. Sosyalist ülkeler emekçilerinin özellikle devlet mülkiyeti karşısında belirli bir yabancılaşma içinde oldukları doğrudur. Aynı şey üretim sürecinde de kendini göstermektedir. Emekçilerde toplumsal mülkiyetin korunup geliştirilmesi, ürünlerin niteliğinin yükseltilmesi yönünde belirgin bir çaba göze çarpmamaktadır. Bunun bir nedeni emperyalizmin varlığını ve egemenliğini sürdürdüğü koşullarda, toplumsal üretime uygun bir toplumsal bilincin yaratılamamış olması; bir başka nedeni de, gene emperyalizmin varlığına ve onunla rekabet etme zorunluluğuna bağlı olarak, devlet mülkiyetinin zorunlu olarak uzun bir zaman dilimine yayılması ve sosyalist mülkiyetin olası diğer biçimlerinin kaçınılmaz olarak geciktirilmesidir. Bu durumda yapılması gereken şey, insanların ilgi, ihtiyaç ve çıkarlarıyla toplumsal mülkiyet ve toplumsal üretim arasında bağlantı kayışlarının yaratılabilmesidir.

bu konuyu planlama ile ilgili olarak

!!
P!
nab!

Bu eşiği aşabilmenin yöntemlerini aramak yerine, yabancılaşmayı aşabilmek için özel mülkiyet ve özel üretimi önermek tarihin gerisine düşmekten öte bir anlam taşımıyor. Toplumsal üretim, küçük meta üretiminden üstün bir aşamadır. Küçük üreticiler gerçekten de kendi üretimlerine karşı yabancılaşma içinde değillerdir; ancak bu üreticiler, ürünün toplumsal maliyeti ile bireysel maliyeti arasındaki açığı arttırabilmek için, kendi üretimi dışındaki üretime, yabancılaşmaktan da öte düşman konumundadır. Kapitalist ülkelerdeki üreticiler ise yabancılaşmayı, sosyalist ülkelerdeki emekçilerden çok daha yoğun yaşıyorlar. Burada, müşevviklerden çok yaptırımlar etkin olmaktadır. İşçi, üretime yabancı olmadığı için değil işsiz kalmaktan korktuğu, yarına güvenle bakamadığı için daha çok çalışmaktadır. '85 sonrasında sosyalist ülkelerde üretimin verimliliğini arttırmak ve ürünlerin niteliğini yükseltmek için önerilebilen yegane yöntemin sosyalizmin bu en temel kazanımından geri dönmek olması üzücüdür. Sosyalizmin, insanları işsizlik ve sefaletle korkutarak (zora dayalı bir biçimde) daha çok çalışmaya ikna etmesi onun kendi özüyle çelişmektedir.

Sıkça dile getirilen bir başka konu sosyalist ülkelerdeki eşitsizlikler; kimi yüksek düzey bürokratlarla parti kadrolarının kendilerine haksız çıkar sağlamak yoluyla büyük oranda zenginleşip toplum ortalamasının çok üzerinde bir yaşam düzeyi tutturalabilmeleridir. Görevini kötüye kullanmaya yeltenen bürokratlar, parti yöneticisi sıfatlarını ayrıcalıklar sağlama aracı gibi gören, dahası bunun için partiye üye olan kadrolar sosyalist ülkelerde de mevcuttur. Rüşvet, karaborsacılık, yolsuzluk vb. gibi hastalıklar bu toplumlarda da yaygındır. Sosyalizmin somut tarihsel gelişiminde devlet ve parti aygıtlarının güçlendirilmek zorunda kalması ve parti örgütlerinin ekonomik işleyişte belirleyici rol almaları buna zemin teşkil etmiştir. Daha önce sözünü ettiğimiz toplumsal bilinç eksikliği bu konuda da yan bir etken olmaktadır. Ancak hemen eklenmesi gereken bir nokta da bu tür sorunların esas kaynağının çok uzun geçmişe dayanan özel mülkiyetçi yapılanmalar olduğudur. Nitekim, kapitalist ülkelerde -ister gelişmiş ister az gelişmiş olsun- bu tür olaylar gündelik işlerdendir, sosyalist ülkelerdekilerden çok daha yaygın olmalarına karşın fazla tepki çekmemektedir. Bu sorunların, açıklık yönünde atılabilecek adımlarla aşılması mümkündür.

Sosyalist ekonominin önde gelen hedeflerinden biri, giderek tüm ürünlerin meta dolaşımı sisteminin dışına çıkması olarak tarif edilebilirse, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist sistemi oluşturan pek

çok ülkede bu alanda önemli adımların atıldığı kabul lenilmelidir. Emek gücü, eğitim, sağlık alanlarında çok net olarak meta dolaşımı sisteminin dışına çıkmıştır. Temel gıda maddeleri ve konut alanlarında benzer yolda ciddi başarılar kazanılmıştır. Kişi başına olarak düşünüldüğünde bile kültür ve sanatın "tüketimi" gelişmiş batılı ülkelerden fazladır. Ancak bunun yanında, ürün ve hizmetlerde gelişen ihtiyaçlara uygun nitelik yükselişi sağlanamamıştır. Bu eksiklik çok önceleri saptanıp nitelik ön plana çıkarılmışsa da çözüm yolunda sonuç alıcı adımlar atılamamış, bunun yöntemleri bulunamamıştır.

Bu sorun bir yarıyla emek verimliliğine ve gelişmiş teknolojiye, diğer yarıyla da yaratıcı inisiyatifte bağlıdır. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere, sosyalist ülkelerde sorun bilim ve bilimsel araştırma alanlarındaki gerilik değildir. Bu ülkeler, baştan beri bilime büyük önem veren ve en çok bilim adamı yetiştiren ülkelerdir. Burada sorun teknolojiye, yani bilimin sonuçlarının üretime aktarılmasındadır. Bilimle üretim arasındaki kopukluk, merkezi planlamanın yetkinleştirilememesiyle ve aşağıda ele alınacak olan "bürokrasi" sorunuyla bağlıdır. Bilimsel araştırmaların, esas olarak kapitalizmle rekabet temelinde silahlanma ve uzay araştırmalarına ayrılması bir diğer etkendir.

TOPLUMSAL VE SİYASAL ÖRGÜTLENME

— İlk olarak bürokrasi sonusuna değinebiliriz. Konuya nesnel bir tesbitle girmek yerinde olacak: Geçiş toplumlarında bürokrasi kaçınılmaz olarak var olmaya devam edecektir. Sorun bürokrasinin işlerliği-işlersizliği ya da doğru bir işlerselliğe oturtulup oturtulamadığıdır.

Sovyet deneyinde bürokrasi sorunu, bürokratların toplum yaşamının her alanına uzandığı bir nicelik sorunu olmaktan çok, işlevsizliği getiren aşırı örgütlenme biçiminde boy gösteren, bu nedenle de anlamsız dikey ve yatay kesişmelere yol açan bir nitelik sorunudur. SSCB'deki bürokrasi sorunu, bu boyutta, esas olarak ülke içindeki gelişim düzeyi farklılıkları nedeniyle ve bunu gidermek üzere kaynakların ve işgücünün ülke geneline merkezi kararlarla yayılması sonucu yerleşiklik kazanmıştır. Ayrıca, üretimi artırmanın partinin temel politikası olduğu koşullarda "sağlam unsurlar" olarak partililerin gene üretim ile ilgili, ancak giderek daha idari görevlere getirilmeleri nedeniyle üretimin örgütlenmesi ile parti etkinliklerinin içiçe geçmesi gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bütün bu eleştirilere karşın, altını önemle çizmek gerekir ki, Sovyetler Birliği, belli başlı kapitalist ülkelerle kıyaslandığında

da daha az bürokrat istihdam edilen bir ülkedir. Bu açık gerçeğe karşın sosyalist ülkelerde bürokrasi sorununun bu denli abartılması kapitalizmin iletişim araçlarının ve propagandasının gücünü göstermektedir.

Bürokrasi konusu, zorunlu olarak karşıtı olan katılımcılıkla birlikte anılmalıdır. Bu noktada da ilk söylenmesi gereken şey Sovyet işçi sınıfının diğer sosyalist ülkelerde de olduğu gibi çalışma yaşamının örgütlenmesine ilişkin tartışmalara, kapitalist ülkelerdekiyle karşılaştırılamayacak oranda daha çok katılabildikleri, bu olanaklara geniş bir biçimde sahip oldukları gerçeğidir. Bununla birlikte, siyasal, ekonomik, sosyal karar alma süreçlerine kitlesel katılımın olanaklarla karşılaştırıldığında genelde sınırlı kaldığı söylenebilir. Burada bürokratik bir hegemonyadan değil sosyalist katılımcılığın tam anlamıyla içselleştirilememesinden söz edilebilir. Anılan yabancılaşmanın bu konuda rolü vardır.

Bürokrasiyle ilgili önemli bir diğer sorun parti-devlet ilişkilerinde somutlanmaktadır. Parti aygıtıyla devlet aygıtının ekonomik ve yönetsel, hatta ideolojik alanlarda gereksiz örtüşmeleri, parti örgütlenmesinde de bürokrasi belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başlarda parti kadrolarının parti etkinliğine yaratıcı bir biçimde katılmalarına karşın, zamanla, yalnızca anlayıcı, yorumlayıcı, sindirici kadrolara, giderek de uygulayıcı dönüşmüşlerdir. İdari organizasyonla boğulan partiler siyasi ve ideolojik öncülük misyonundan, kadrolar ise yaratıcılıktan uzak düşmüşlerdir. Bir yandan da parti yapıları giderek yalnızca idari açıdan işlevsellik taşıyan unsurlara açılmış, nitelik aşınması hızlanmıştır. Burada karıştırılan şey Marksist-Leninist parti anlayışının tüm bunlara neden olarak gösterilmesi ve sonuçta parti bürokrasisini bertaraf etmek yerine partinin likidasyonu yolunun tutulmasıdır. Sosyalist ülkelerde olduğu gibi, kapitalist ülkelerde "yenilenme" yandaşları, bürokrasi karşıtlığı adına komünist partilerini likide etme yolunu tutmuşlardır. Oysa sorunlara çözüm getirme potansiyeline sahip tek güç bu partilerdi. Kuşkusuz nesnel zorunluluklardan kaynaklanan bu partiler tarihsel olarak yok edilemeyecektir, ancak komünist hareket bu girişimlerden büyük yararlar almış olacaktır.

Sosyalist toplumlarda öncülük özel olarak iktidar partisinde somutlanmakla birlikte bunun ötesinde bir toplumsal ağa yayılmalıdır. Siyasal iktidar alanına sıkışan öncülük misyonunun altı boşalır. "Yenilenme" rüzgarları altı boşalmış ise bu son alanın da çok hızlı yitileceğini gösterdi.

Her ne kadar sosyalist ülkelerde sendikaların gö-

revleri ve etkinlikleri bir çok eleştiriye konu edilmekteyse de, bu ülkelerdeki sendikalar ve diğer toplumsal örgütlenmeler nicelik ve nitelik açılarından kapitalist ülkelerdeki benzerlerine oranla oldukça gelişkin durumdadırlar. Kendilerine sağlanan olanaklarla toplumsal yaşamın örgütlenmesiyle ilgili kararlara katılabilmekte ve bunların uygulanmasını denetleyebilmektedirler.

Bürokrasiyi azaltmak ve katılımı her alanda geliştirmek açısından yığınların ideolojik söyleme açık olmalarının çok önemli payı vardır. Sorun, kitlelerin bu anlamda "alıcı" olabilecekleri durumu, bunu sağlayabilecek araçları ve yöntemleri bulabilmektir. Sovyetler Birliği özelinde, 1917-1924 yılları arasındaki iç ve dış savaşı, 33-39 arası tedirgin savaş beklentisi ve hazırlığını, 39-44 arası 20 milyon kayıp verilen savaşı yaşayan topluma "artık işler yoluna girdi" mesajını aşırı dozda vermiş olmanın bedeli olarak kitle ideolojik söyleme duyarsızlaşmıştır. Gerçi devrim sonrası "olağan dönem" ile birlikte politizasyonun gerilemesi yasal ve nesnel bir süreçse de, emperyalizmin varlığını sürdürdüğü koşullarda bu sürece olabildiğince direnmek de komünistlerin görevi olmalıdır. Bunu yapmanın yolu, kuşkusuz felaket tellallığı yapmak değil yeni hedefler göstermektir. Olması gerekenle olan arasındaki gerilim kitleye belli biçimlerde taşınabildiğinde sosyalist katılım da farklı bir rotaya girecektir.

ENTERNASYONALİZM ÜZERİNE

Sosyalist ülkelerin uluslararası ilişkileri hep kendi yapılanmalarına ve sorunlarına bağlı olarak süregitmiştir. Bu konuda üç ana dönemi birbirinden ayırmak olanaklı görülüyor: a) Tek ülkede sosyalizmin sayınulması; b) savaş öncesi ve savaş dönemi; c) sosyalist sistem.

1917, tarihin en önemli uğraklarından biriydi. İnsanlığın en büyük hayalinin gerçekleşmesi yolunda adım atılıyordu. Bütün dünya komünistleri, sadece komünistleri değil tüm sol ve ilerici güçleri gözlerini bu yeni doğan topluma dikmişlerdi. Kapitalizmin de gözü bu odağa çevrilmişti. O dönemde SBKP'nin haklı olarak öne koyduğu gibi, dünya komünist hareketinin ana yönelimi, tek ülkede gerçekleşen sosyalizmin savunulmasıydı. Ana yönelimin böyle saptanmasının bedelleri de olacaktı. Kendi burjuvazilerinin SSCB'ye saldırmasını engellemeyi ön plana çıkararak sekiyonlar iktidar mücadelesini arka plana atmak zorunda kaldılar. Bu dönemde SSCB, emperyalizme karşı daha atak bir politika izlemek yerine onun iç çelişkilerinden yararlanmaya ve emperyalist ülkelerle ekonomik anlaşma-

lar ve uzlaşmalar yapmaya uğraşıyordu. "Barış içinde birarada yaşama" anlayışı bu dönemin bir ürünü oldu.

SSCB'nin, iç yapılanması bakımından görece olarak sağlam bir yapıya kavuştuğu 1928'de NEP politikasına son verilip kolektivizasyon başlatıldı. Bu, artık savunmadan daha ileri adımlar atılması dönemiydi. Sola çekici iç süreçlerin yanısıra, uluslararası düzeyde 1929 bunalımı da kapitalist sistemin istikrarını yerle bir etti. Bu koşullarda, '20'li yılların başlarında kapitalizmin istikrar dönemine girdiği veilk sosyalist ülkenin savunma mevzilerine çekildiği dönemdeki politikalar arka planda kaldı. Bu dönem, uluslararası komünist hareketin kendine güven kazandığı, kapitalizmle çatışmayı göze aldığı, dünya devrimi hedefinin yeniden yükseleceği, sınıfa karşı sınıf politikasının damgasını taşımıştır. İktidar perspektifi ulusal seksiyonlarda yeniden uyanmaya başladı.

Uluslararası ilişkilerde ve komünist hareketin strateji ve taktiklerinde kalıcılaşma zamanı bulamayan bu yılları faşizme karşı kitlesel, geniş tabanlı anti-faşist mücadelenin öne çıkarıldığı bir dönem izledi. Özellikle İspanya ve Fransa'da halk cephelerinin sosyalist görevler üstlenemeyecekleri genel politika olarak benimsendi. Sınıfa karşı sınıf anlayışı, komünist partilerinin iktidar perspektifleri, dünya devrimi geri çekildi.

Üçüncü olarak sosyalist sistemin kurulduğu yıllar ele alınmalıdır. Burada öncelikle bir parantez açılmalı: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sosyalist iktidarların işbaşına geldiği ülkelerle Sovyetler Birliği, giderek sosyalist sistem olarak adlandırıldı. Bu adlandırmanın doğruluk derecesi tartışmalıdır. Sistem kavramı, kendine özgü bir sosyo-ekonomik yapılanma olarak yeni bir toplumsal bilinci, yeni bir kültürü de şart koşar. Öte yandan, bir sistemin egemen olduğu koşullarda, bu sistemden kopmuş ülkelerin yeni bir sistem oluşturmaları da, bir oranda eski sistemin egemenliğini yitirmesine bağlı görünmektedir. Bu noktanın ayrıntılı tartışmalar gerektirdiğini belirterek geçiyor, anlaşılabilirlik açısından sistem kavramını kullanmayı sürdürüyoruz.

Sosyalist sistemin olduğu dönemde, Sovyetler Birliği'nin aksi yöndeki kimi çabalarına karşın (Kore, Vietnam, Berlin Bunalımı, Macaristan ve Çekoslovakya'ya müdahaleleri vb. gibi olaylarda, Sovyetler Birliği izleyeceği politikaları diğer sosyalist ülkelere danışıp onları haberdar ettikten sonra, olabildiğince birlikte uygulamaya özen göstermiştir) sonuçta ortaya "merkez ve destekçiler" görüntüsü çıkmıştır. Bu yapı zaman zaman geçici yalpalamalara yol açmışsa da, sonuçta hep uyum, yani merkezin genel politikasının desteklenmesi gelmiştir. Destekçilik konumu, kaza-

nımların muhafazasının vurgulandığı koşullarda iktidar perspektifinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur.

Gene aynı dönemde, sosyalist sistem, emperyalizme karşı bir güç olarak olağanüstü bir önem taşımıştır. Sosyalist ülkelerin kendi iç süreçleri ve bunun dışında, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketlerine verdikleri destek de dünya devrimci sürecinin önemli bileşenlerindendi. Buna karşın, sosyalist ülkelerin uluslararası politikalarında ve iktidarda olmayan komünist partilerinin enternasyonalist görevlerinde yer yer enternasyonalizmin sınıfsal özü örtülü kalmış, devletlerarası diplomatik terminoloji ön plana çıkmıştır.

Sosyalist sistemin ekonomik, politik ve askeri bakımdan sağlamlaştığı dönemde, kapitalist ülke komünist partilerinin iktidar perspektifleri, yeni bir atılım dönemine uygun olarak öne çıkarılamamış, anti-tekel demokrasi, ileri-demokrasi vb. stratejiler ortaya atılmış, ancak doğal olarak hiç bir sonuç elde edilememiştir. Aynı anlayış uyarınca dünya devriminin yerine kapitalist sistemle rekabet geçirilmiş, bunun sonucunda da, sistem içi ülkelerde sosyalizmin özüne yabancı yanlar güçlenirken, muhalefetteki komünist partileri de, bu rekabette sosyalizmin giderek öne geçeceği söylemiyle yüklü bir ideolojik mücadeleyi, politik mücadelenin önüne koymuşlardır.

1985 sonrası gelişmelerle de, sosyalist sistemin, kapitalizmle giriştiği rekabeti ekonomik, politik ve ideolojik alanlarda yitirdiği öne sürülerek ve rekabet düşüncesi de ortadan kaldırılarak, egemen sisteme restorasyon yoluyla eklenmek gündeme gelmiştir. Sosyalist ülkelerde komünist partilerinin iktidarı bırakma anlayışına uygun olarak (ve gene merkez-destekçiler konumlanışıyla) kapitalist ülkeler komünist partileri de iktidar perspektiflerini neredeyse tümüyle bir yana bırakmışlardır.

Bu kısa yazı çerçevesinde anlattıklarımızı özetlemek gerekirse şu söylenebilir: '80'li yıllarda dünya komünist hareketinin bütün bileşenleri bakımından, hayatın her alanında yeni bir eşğin atlanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak, ileriye doğru atılması gereken adım "yenilenme" ana rotasında geriye doğru atılmış ve yıkıcı sonuçlar getirmiştir.

Kuşkusuz bu tesbiti yapmak komünist hareketin önüne, yerine getirilmesi gereken çok güç bir görev koyuyor: İleriye doğru atılması gereken adımın niteliğinin, gene dünya devrim sürecinin tüm bileşenleri bakımından, gene hayatın her alanına ilişkin olarak somutlanması ve daha da önemlisi bütünsel bir sistem haline getirilmesi gerekiyor.

Türkiye komünist ve işçi hareketinin durumu ve görevlerimiz

Mehmet OĞUR

Ülkemiz komünist ve işçi hareketi, dünyanın ve ülkenin çalkantılı değişiklikler, alt-üst oluşlar yaşadığı bir ortamda savaşım vermeye çalışıyor. Ülkemiz işçi ve komünist hareketinde etkinlik gösteren tüm özneler, bir yanıyla toplumsal yaşamda varolmak ve onu dönüştürmek mücadelesi verirken, diğer yandan bunu daha güçlü yapabilmenin bir kaldıraç olarak kendi aralarında birlik, daha doğrusu, birlik-ayrılık süreçlerinde programatik tartışmayı sürdürüyor.

Bu koşullar, bugün ülkemizin gereksiniminin, işçi sınıfı hareketiyle komünist hareketin birliğini kendi örgütsel yapısında sağlayacak ve oluşumu bakımından Marksist-leninistlerin birleşik önderliğini temsil edecek, her koşulda savaşımı sürdürme yeteneğinde, Leninist normlarda örgütlenmiş, komünistlerin birlik kongresinin ürünü olacak bir komünist partisi olduğu gerçeğini ve teorik-pratik tüm çabaların buna ulaşan bir perspektifle biçimlendirilmesi gerektiğini vurguluyor.

Emperyalist sistemin zelzele kuşağında yer alan ülkemizde, toplumsal çelişkilerin keskinliği günbe gün radikalizm üretiyor. Doğrusal bir gelişme göstermesine karşın grev ve direniş dalgaları halinde gelişen işçi hareketi, K.....'da artık kitle tabanına oturan ulusal kurtuluşçu hareket, her taban fiyatı döneminde konjonktürel olarak ortaya çıkan ve giderek artan oranlarda radikalleşen üretici hareketi, memurların, gençliğin, kadınların yükselen aktiviteleri bunun göstergeleri oluyor. Yer yer parlamentoda yaşanan krizle de bütünleşme eğilimi gösteren bu hareketlilik, ülkemizin burjuvazi açısından da bir stabilizasyona oturmadığını ve oturtulamayacağını gösteriyor. Gerçekliğin bir yanı, nesnel yanı bu.

Gerçekliğin diğer yanında ise ülkemiz komünistleri yer alıyor. Komünist hareketin herhangi bir öznesi kendi içinde işçi hareketiyle komünist hareketin birliğinin sağlanmışlığını temsil etmiyor. Sosyalizmin dünya çapında içine düştüğü bunalım ve prestij kaybı, ülkemizdeki parçalanmışlıkla ve işçi hareketiyle komünist hareketin birliğinin geçmiş dönemlerde de sağlanamamışlığıyla, yani sınıfın içindeki gelenek yokluğuyla da birleşince bugünkü durum ortaya çıkıyor. Tek cümleyle sosyalist hareket yığınlar bakımından marjinal bir özellik gösteriyor.

Nesnelliğin ürettiği yığın hareketliliğinin ortaya çı-

kardığı ileri unsurlar, aktivistler sınıf mücadelesinde kalıcılışamıyor. Sosyalizm mücadelesine yeni jenerasyonun kazanılması, özellikle 1980 sonrası işçileşen kuşağa sosyalizm fikrinin götürülmesi bu bakımdan son derece büyük önem taşıyor. Bu sağlanamadığı, sosyalizm fikirleriyle yeni kuşakların buluşmasının gerçekleştirilemediği bir ortamda, kendine Leninist diyen öznelerin birliğinin sağlanması, işçi hareketiyle komünist hareketin birliğinin sağlandığı anlamına gelmeyecektir. Ayrıca, sosyalizm fikirleriyle yeni kuşakların buluşması sağlandığı, sınıf içerisinde yeni nefes boruları gerçekleştirildiği, yeni kadroların kazanıldığı, kan kaybının önlendiği oranda bu faaliyet, birleşik bir Leninist önderlik ihtiyacını da zorlayan, özendirilen bir etken olacaktır.

Genel durumunu böylece özetlemeye çalıştığımız komünist hareketin son dönemlerdeki etkinliği esas olarak birlik çabalarından oluşmaktadır. Dolayısıyla, günümüzde komünist hareketin ayrıntılı ve gerçekçi bir portresini çizmek, ancak birlik çalışmalarının ele alınması zemininde gerçekleştirilebilir. Geçmiş '80 öncesine dayanan, 12 Eylül darbesi ertesinde değişik girişimlerle devam eden bu süreç, Birlik hedefli organizasyonlarla ve tekil girişimlerle günümüze kadar süregeldi.

YAKIN GEÇMİŞİN KİMİ GİRİŞİMLERİ

Özellikle '80 sonrasında süregelen birlik çabaları içerisinde ülkemiz komünistleri kendilerini iki ana bloklaşma içerisinde tarif eder hale geldiler. Bunlardan biri eksenini TBKP'nin oluşturduğu reformist blok, diğeri ise örgütsel ekseninin tarifi henüz net olmamakla birlikte, genel olarak devrimci işçi sınıfı partisi hedefine sahip olan, reformizmin reddi ve toplumsal devrim zemininde duran devrimci Marksist blok.

Reformist blokta esas olarak SBKP kaynaklı "Yeni politik düşünce"yi temel alan ve TKP-TİP "birliğini" ifade eden TBKP yer aldı. Marksizm-Leninizmin reddi zemininde programatik örgütsel ifadesini bulan TBKP, ortaya çıkışıyla birlikte ülkemiz komünist hareketinden yalıtıldı. Ne ki reformizm aynı süreçte sosyalist sistemdeki kapitalist restorasyondan kaynaklanan moralsizliğin savurduğu TSİP Merkezini de ideolojik etki alanı içine aldı. Açık, net ve çıplak bir reformizmi temsil eden TBKP'ye karşın TSİP Merkezi başlangıçta utangaç, giderek açık ifade edilen bir reform-

mist ideolojik söylemi ve tedrici bir örgütsel oto-likidasyonu yaşamayı tercih etti.

Ana gövdesini bloklaşmanın diğer yanında yer alan değişik eğilimlerden devrimci, marksist-komünist özne ve kişilerin oluşturduğu ama kimi reformizm temsilcilerinin de katıldıkları ve "18'ler Deklarasyonu" adıyla anılan çağrıyla başlatılan Kuruçeşme Toplantıları birlik arayışında bir başka boyutu oluşturdu. BTDK organizasyonundaki toplantılar ülkemiz komünist hareketinin hemen bütün özneleri ve "bağımsız" sosyalist bireyleri de dolaylı ya da dolaysız içine alarak genişleyen bir özellik kazandı. Süren tartışmalar komünist hareketimizdeki ana ayrışmayı bir kere daha doğruladı.

Uluslararası komünist hareketteki sağcılığın dolaysız katkılarıyla ülkemizde komünist hareketi likide etme girişimi olarak örgütlenen TBKP ve aynı ideolojik düzlemi benimseyen TSİP, SB çevresi gibi kimi özne ve kişilerin BTDK sürecinin sonunda ayrışmasıyla daha geniş bir reformist girişim olarak Sosyalistlerin Birlik Partisi Girişimi örgütlendi. Bugün SBP ülkemizdeki reformist politik örgütlenmenin temsilcisi konumdadır. Gelinen noktada şu çok açık ki SBP girişimi içerisindeki özneler programatik-örgütsel yaklaşımları itibarıyla komünist hareketin bir bileşeni olma özelliklerini kaybediyor ve komünistlerin birlik sürecinin dışında, eylembirliği-bağlılık ara başlıkları altında değerlendirilmesi gereken bir politik güç olma özelliğini taşıyorlar.

Ne var ki tüm bu olumsuz nitelemeler, salt partili mücadele bilincinin ve politik mücadele verme kararlılığının motivasyonu ve net bir devrimci birleşik cazibe merkezinin yaratılmaması nedeniyle SBP girişiminin içerisinde bulunan ve gerçek yerleri burası olmayan kadroların kazanılması görevinin ihmal edilmesini getirmemelidir.

BTDK'nın, reformizmin reddi, toplumsal devrim ve devrimci bir işçi sınıfı partisinin inşasını öne koyan ve süreç içerisindeki ayrışmada devrimci blok olarak yer alan kesimi ise BTDK sonrası birlik sürecinin devamı doğrultusunda tavrı aldı. DSB girişimi olarak adlandırılan bu süreç ise katılan çevrelerin iç hesaplaşmaları, güvensizlikler ve politik acemilikleriyle bağlı olarak parçalandı. Partili gelenekten gelme ekiplerin ayrılmasıyla başlanılan noktanın çok gerisine düşen DSB'nin, bir öneri olarak da geri çekildiği biliniyor.

Gelinen bu noktada şunu rahatça söyleyebiliriz: Aradan geçen onca zamana, yapılan onca faaliyete, gerçekleştirilen kimi birlik-birliktelik girişimlerine karşın, Türkiye komünist hareketinin birliği sorununun çözümünde bütünsel bir kazanımdan bahsedebilmekten çok uzaktayız. Ülkemiz komünist hareketi halen bir dağınıklık, bundan öte bir bölünme ve atomizasyon sürecini yaşamaya devam ediyor.

BİRLİK-BİRLİKTELİK

Komünist hareket, politik gündeme girme, yığınlarla bağlanma ve yığınların gündelik mücadelesi içinde onları kavrayarak orada var olmayı sağlayamadığı sürece içinde bulunduğu parçalanmışlık "kader"ini yaşamayı sürdürecektir. Politik gündeme girme ve giderek politik gündemi belirleme olanağını sağlayacak kaldıraçları yaratma gereğini görmeyen ya da bu kaldıraçları işlevine uygun politik kaldıraçlar olarak tarif etme basiretini gösteremeyen ülkemiz komünistlerinin çok konuşulan ama adım atılmayan birlik sorununu da çözümlenmeleri beklenemez.

Birlik sorununun ele alınışında öncelikle yapılması gereken belirleme, içinde bulunduğumuz nesnellikte bir çevre ya da hareketin kendi doğrusal gelişmesi içindeki faaliyetiyle Türkiye komünist hareketinin birliğini gerçekleştiremeyeceğidir. Bugünkü nesnellikte bunun gerçekleşebileceğini düşünmek büyük bir yanılsamadan başka bir anlam taşımaz. Ancak, komünist hareketin birliğinin öznelerin aritmetik toplamı olarak ele alınmasının da farklı bir anlamı olmadığı unutulmamalıdır.

Bugün komünist hareketin birliği sorununun ele alınışında BİRLİK-BİRLİKTELİK diyalektiğinin kavranamaması ya da eksikli kavranışı adım atamamanın, gelişme sağlayamamanın en önemli sebebidir.

Komünist hareketimizin ana sorunu, sınıfla bağlı bir leninci komünist partisinin yaratılmasıdır. Ne ki komünist hareket bugün içinde bulunduğu kompozisyon ve ülke nesnellığının öne çıkardığı görevlerin yerine getirilmesi gereğinden kaynaklanan kimi ara uğraklardan geçmek zorundadır. Komünistler bakımından, leninci komünist partisinin yaratılması faaliyetini BİRLİK, böylesi bir birlik faaliyeti içine girilebilmesinde de işlevli olabilecek, bugünkü nesnellığın ihtiyacı olan kaldıracın gerçekleştirilmesini ise, birlikte yürümek anlamında, BİRLİKTELİK olarak tanımlayabiliriz.

Komünist hareketin birliğinin sağlanmasına giden yolda, Leninistlerin birliğinin sağlanmasını bir an olsun gözden kaçırmaksızın devrimci, komünist güçlerle sağlanacak birliktelikler ve bu birlikteliklerle oluşturulacak politika yapabilmeye araçları içinde bulunduğumuz koşulların ihtiyacı olarak ortaya çıkmaktadır.

BİRLİKTELİK ZORUNLULUĞU

Komünist hareketin birliğine giden yolda da işlevli olabilecek birlikteliklerin zorunluluğunu ortaya çıkaran nedenleri sıralarsak:

12 Eylül askeri faşist darbesiyle ülkemiz komünist ve devrimci güçleri ideolojik-politik-örgütsel ağır bir

yenilgi yaşadılar. 12 Eylül sürecinden bu anlamda yenilmeden çıkan hiçbir özne yoktur. Tüm özneler yenilginin yarattığı ideolojik-politik-örgütsel dağınıklıkla malüldür.

12 Eylül darbesinin yarattığı yıkıma gelip eklenilen sosyalist sistemdeki oto-likidasyon süreci özellikle sistemle bağlı politika üretmiş öznelerde, ama genelde tüm komünist harekette bir teorik-ideolojik kaos ortamı yaratmıştır. Ülkemiz komünistlerinin önünde leninizmin savunusu ve ülke toprağında yeniden üretilmesiyle birlikte doğru devrimci-yaratıcı ve enternasyonalist bir politik hat oluşturulması görevi durmaktadır.

Darbe sonrası yaşanan yıkımla varlığını sürdürme noktasına gelen özneler yığın bağlarını yitirmişler, ideolojik erozyon, sistemdeki oto-likidasyon ve darbe sonrası egemen finans oligarşisince gerçekleştirilen yeni tutucu politikalarla da bağlı olarak komünistler toplumsal muhalefet içindeki ideolojik konumlarını da kaybetmişlerdir. Bugün ülkemiz komünist hareketinin geldiği nokta ideolojik-örgütsel bir marjinalliktir.

İdeolojik ve örgütsel marjinalliği ile boğuşan komünist ve devrimci güçlerin politik gündeme müdahale edemediği bir nesnellikte yaşanan 12 Eylül'den çıkış ya da nisbi politik açılım egemen burjuvazi tarafından gerçekleştirilen hukuki ve yönetsel önlemlerle kontrol altına alınmış, özellikle ilk başlangıcında güçlü bir yığınsal muhalefetin itiliminin olmadığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Yığın hareketinin doğrusal olmayan trendinde, özellikle Bahar Eylemleri ve son Zonguldak Direnişi'yle billurlaşan bir yükselme görülmele birlikte, bu yükselmenin gel-gitlerinin azaltılması ve eşgüdümünün, hepsinin yüzünün aynı hedefe döndürülmesinin sağlanabilmesi de, toplumsal pratiğe politik bir kaldıraçla, birlikte müdahaleyi öne çıkartmaktadır.

Bugün komünist hareketimizin içindeki hemen her özne, yaklaşık yirmi yıllık bir örgütlü varoluş sürecini yaşamış olarak bulunuyor. Geçen zamanın, bu öznelerin kadrolarında yarattığı manevi-etik kaynaşmışlık özellikle '80 sonrası süreçte ayakta kalma (ülkede, cezaevinde, yurtdışında), burjuvazi karşısında tutunma, yapıyı savunma biçiminde yaşanmış olması da gözönüne alındığında, ne kadar büyük bir öznelik yarattığı tahmin edilebilir. Bunun aşılabilmesi birliğin önünde başlıbaşına bir sorun olarak durmaktadır.

Sözü edilen bu özneliğin tam karşı ucunda, komünist hareketimizin son döneminin özelliklerinden biri olan "bağımsız" sosyalistlik olgusu var. Örgütlü bir geçmişten gelen, örgütlü mücadele sürecinde yaşanan ideolojik-politik-örgütsel olumsuzluklar nedeniyle bugün örgütler dışı bir konumlanışı seçen ve sayıları azımsanamayacak kadar da çok olan bu kadrolar, an-

cak kendilerini temsil etme yeteneğinde olan bir örgütlülük içinde yer alabileceklerini belirtmektedirler. Kendi bireyselliklerinde devrimci ve mücadele yanlı olan, sanılanın aksine esas olarak Anadolu'da ve büyük şehirlerin işçi bölgelerinde yoğunlaşan bu kadroların kazanılması ve örgütlü kadrolarla bunlar arasındaki öznelliklerin aşılması sorunu da öncelikli bir birlik-telik sürecini gerekli kılmaktadır.

BİRLİKTELİĞİN NİTELİĞİ VE İŞLEVİ

Yukarıda sayılanların gereği olan bir birliktelik ve bunun politik mücadele verme yeteneğine sahip kaldıracı, bizce Türkiye komünist hareketinin ana ihtiyacı olan ve Leninistlerin birliğinin -ama teorik olarak geliştirilmiş, programatik ve örgütsel anlamda ülke toprağında yeniden üretilmiş birliğinin- biçimlenişi olan komünist partiye giden yolda bir ara uğrak olma işlevine de sahip olacaktır. İçinde bulunulan nesnellüğün komünistlere dayattığı görev, ülkenin politik gündemine girebilme olanağı sağlayacak, sosyalizmin propaganda-sını yapacak, yığınlarla, özellikle de işçi sınıfıyla komünistlerin buluşmasını sağlayacak, kurulduğu günden başlayarak sosyalist bir iktidar fikriyle egemen burjuvaziye muhalefet edecek bir birliktelik biçiminin yaratılmasıdır.

Öznelerin ve kadroların durumu ve yığınların toplumsal psikolojisiyle bağlı olarak böylesi bir birliktelik yasallık ve meşruiyeti kendi varoluşunda temsil etme yeteneğine sahip olmalıdır.

Saydığımız niteliklere uygun birlikteliğin örgütsel biçimlenişi "yasal bir devrimci sosyalist işçi partisidir". İçinde bulunulan kompozisyonda böylesi bir parti örgütlülüğü komünistleri kendiliğinden akan işçi hareketine taşıyabilir, sosyalist bir iktidar fikrini yığın bilincinde somutlayabilir, bilimsel sosyalizm zemininde ürettiği politikalarla sosyalist hareketi yeniden ülkenin politik gündemine taşıyabilir, örgütlülüğü ve eylemliliğiyle yasallığını meşruiyet zeminine pekiştirebilir.

Reformizmle ayrışmayı temel almış, toplumsal devrimi hedefleyen bir program ve faaliyet hattına sahip böylesi bir yasal parti birlikteliği, sosyalist sistemdeki oto-likidasyonla ortaya çıkan genel kan kaybının yarattığı prestijsizliğin yığınlar üzerindeki olumsuz etkilerini giderebilir.

"Bağımsız" sosyalistler ile örgütlü özneler arasındaki açığı ortak çalışma ve birlikte üretimle kapatarak, varolan kadro özneliklerinin giderilmesinde, kadroların daha ileri birlikleri gerçekleştirebileceklerini kendi öz pratiklerinde görmelerini sağlayarak ileri oluşumların sağlanmasında işlevli olabilir.

Farklı geleneklerden gelme özne ve bireylerin ortak noktaları öne çıkararak oluşturacakları bir program zemininde gerçekleştirecekleri böylesi bir yasal

parti birlikteliği, ortak teorik-ideolojik üretim zemininde daha ileri birliklerin teorik alt yapısının döşenmesinde de ortak mekan olabilir.

KİMİ PRENSİPLER

Değişik açılardan zorunluluğunu ve işlevselliğini ifade ettiğimiz yasal, açık bir devrimci işçi partisinin yaratılmasının ülkemizin komünist hareketinin birliğinin örgütsel ifadesi olan her koşulda savaşmaya yetenekli bir leninci komünist parti ihtiyacını ortadan kaldırmadığını bir kere daha belirterek, yasal partinin kuruluş ve işleyiş prensiplerinden kimilerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Yasal parti reformizmle ayrılmış, toplumsal devrim fikriyle bağlı kadro ve öznelerin ortak noktaları öne çıkararak oluşturacakları bir program zeminine oturtulmalıdır.

2) Parti, ülkede erki elinde bulunduran egemen burjuvaziye karşı sosyalizm zeminlerinden ve sosyalist bir iktidar fikriyle muhalefet eden kısa ve öz bir programa sahip olmalıdır.

3) Partinin burjuva yasallığı çerçevesinde, elbette bu yasallığı zorlayarak kurulacak ve çalışacak bir örgütlenme olduğu unutulmamalı, bu anlamda kuruluşa katılan öznelerden kendi iç örgütlülüklerini dağıtmaları istenmemelidir. Ama bu iç hukuk özgürlüğü parti yaşamının felce uğratılmasına dönük olmamalıdır. Yasal parti, kuruluşuna katılan örgütlü öznelerden birinin tek başına legaliteyi istismar aracı olarak görülmemelidir. Tüm bu çerçevede birlikte hazırlanan yasal parti tüzüğü kuruluşuna katılanlarca ciddiyetle uygulanmalıdır.

4) Yasal partinin kendi faaliyeti boyunca oluşturacağı iç mutabakatlar zemininde kalıcılaşabileceği gözardı edilmemelidir.

PROGRAMIN ZEMİNİ

Açık devrimci partinin üzerinde yükseleceği program zemini olabilecek zenginleşmeye açık kimi tesbitlerimiz şöyle sıralanabilir:

A) Çağın karakteri ve bununla bağlı olarak dünyanın devrimci yenilenmesinin güçlerinin tanımı:

Çağımız 1917 Ekim Devrimi'nden bu yana emperyalizm ve sosyalist devrimler çağı olarak anılıyor. Bu belirleme uluslararası planda kapitalist-emperyalist sistem ile dünya devrimi arasındaki çelişki olarak somutlanıyor ve kaynağını yine uluslararası planda emek ile sermaye arasındaki çelişkiden alıyor. Sosyalizm bugün de kapitalizm karşısında insanlığı özgürlük ve kurtuluşa götüren tek devrimci alternatif olarak duruyor. Emek ile sermaye arasındaki çelişkiden kaynaklanan dünya çapındaki emperyalizm-sosyalizm karşıtlığının bir yanında emperyalist sistem, onun as-

keri siyasi örgütleri, uluslararası şirketleri, savaş ve sömürü araçları duruyor. Karşıtlığın diğer yanında ise dünya devrimine giden sürecin bileşenleri duruyor. Dünyanın devrimci yenilenmesinin güçlerinin en önemli bileşeni olan dünya sosyalist sisteminin yaşadığı oto-likidasyonla bileşen olma özelliğini kaybetmesi dünya devrim sürecinde kan kaybına yolaçıyor. Büyük bir alt-üst oluş yaşayan dünya devrim sürecinin bileşenleri, bugün, sosyalist kazanımları koruyan ülkeler, kapitalist ülkeler işçi hareketi, ulusal kurtuluşçu güçlerin ve kimi üçüncü dünya ülkelerinin anti-emperyalist hareketleri olarak ortaya çıkıyor. Emperyalizm karşındaki en büyük caydırıcı olan güç dünya sosyalist sisteminin bir oto-likidasyonla dağılması, emperyalist sistemin rakipsiz bir dünya egemenliğine yükselmesini sağlıyor. Bu durum dünya konjonktürünü olumsuz etkiliyor. Rakipsiz dünya egemenliği, emperyalist kamp içinde paylaşım politikalarını gündeme getiriyor. Bu bağlamda emperyalistler arası çelişki daha da şiddetlenerek büyüyor, dünyamız günden güne tehlikeli bir konjonktüre doğru ilerliyor.

B) Bölgemizde durum

Daha önce de belirtildiği gibi emperyalistler arasındaki pazar paylaşımının gitgide daha ön plana çıktığı koşullarda, içinde bulunduğumuz bölge de olağanüstü önem kazanıyor. Ortadoğu ve Önasya bölgesi, tarihin çok eski dönemlerinden beri stratejik konumuyla hep hassas bir bölge olagelmıştır. Bölge, daha birkaç yıl öncesine kadar sosyalist sistemin kuşatılması politikasına sahne olurken, bugün, otolikidasyonla politik etkisini yitiren sosyalist sistem bölgedeki mevzilerini emperyalizme terketmektedir. Bu durumda, Ortadoğu bölgesi, doğal kaynağı olan petrolün önemi ile öne çıkıyor. Gericici, milliyetçi Arap BAAS rejimlerinden, şeyhlik ve krallıklara kadar değişik iktidarlara yönetilen bölge üzerinde emperyalizmin yoğun ilgisi, bir yandan petrol, bir yandan da devrimci bir istikrarsızlık kaynağı olan Kürt ve Filistin sorunuyla ilgili olarak devam ediyor.

Türkiye burjuvazisi, ülkenin stratejik önemini pazarlama konusunda deneyimlidir. Gerçekten de, ülkemiz Ortadoğu bakımından önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Bunun farkında olan burjuvazi, emperyalizm yanlısı politik perspektifinde bu jeopolitikten kazanabileceği rantın hesabında. Finans oligarşi jandarmanlığına talip olurken, tarihsel ve dinsel yakınlığı, ekonomik ve askeri gücü ile bölgede bu görevi en iyi başarabilecek ülke olduğunun bilinciyle davranmıyor. Bölgesel nüfuzunu kullanarak NATO'ya sıçrama tahtalığı yaparken, varolan durumdan en fazla nasıl yararlanacağını da hesap ediyor.

Bölgenin anti-emperyalist güçlerinin başında Kürdistan ve Filistin'deki ulusal kurtuluşçu hareketler ge-

liyor. Ortadoğu'nun genel bir istikrarsızlık odağı olmasını sağlayan bu güçlerin etkisizleştirilmesi ve bölgenin stabilizasyonu bakımından Ortadoğu'nun siyasal haritasının yeniden biçimlendirilmesi ve bu biçimlenmede ülkemizi de bölgesel jandarma misyonuyla işlevli kılmak emperyalist politikanın hesapları içinde bulunuyor.

Irak'daki Saddam rejiminin Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesini fırsat bilen emperyalizm, bölgede Sovyet nüfuz alanını doldurmak ve global emperyalist istilanın politikasını tehdit eden merkezkaç odakları etkisizleştirmek gayesiyle Anadolu'ya binlerce asker ve teçhizat yığınağı yaparak Irak'a karşı kirli bir savaş başlattı.

C) Ülkemizin sınıfsal konumu, devrimci dinamikler ve devrimin karakteri

Kapitalizmin orta düzeyde geliştiği ülkeler olarak tanımladığımız, ortak özellikleri burjuva demokratik devrim sürecini çok geç ve sancılı olarak yaşamış, emperyalizmin dolaysız yönlendiriciliği altında ekonomileri yukardan aşağıya bir tekelci modelle biçimlendirilmiş, emperyalist yeni iş bölümündeki yerleri emek yoğun ve pis teknolojiye ayrılmış, politik istikrarını bu yapısal nedenlerle stabilize olmadığı bu ülkeler ku-

şağı, çelişkilerin sivrilmesi ve bu temelde toplumsal hareketlenmelerin yoğunluğu ile bugün de kapitalist sistemin zayıf halkalarını oluşturuyor. Ülkemiz Türkiye de bu kuşak ülkelerin içinde yer alıyor. Güçlü bir devrimci dinamik olan Kürt ulusal hareketinin eylemliliği ve içinde yer aldığımız bölgenin jeopolitik konumuyla da birlikte ele alındığında gelişkin ve deneyimli bir işçi sınıfına sahip olan Türkiye, orta gelişmişlik kuşağı ülkeleri arasında sistemden kopuşa yakınlık anlamında daha olumlu bir kompozisyon arz ediyor.

Hakim kapitalist üretim ilişkisi zemininde ülkemizde sosyalist devrim hedefli bir mücadelenin esas alınması gerekiyor. Bu durum tüm diğer demokratik görevlerin bu bağlamda ve ara aşamasız bir geçiş sürecinde ele alınmasını getiriyor.

Sayısal gücü, bileşimi ve savaşım deneyi ile işçi sınıfımız böylesi bir devrim savaşımının temel ve öncü gücü olabileceğine sahip olduğunu gösteriyor. Toplumsal çelişkilerin sivrilmesi zemininde kendi öz sorunlarıyla bağlı olarak hareket eden emekçi katmanlar ve diğer toplumsal güçlerin savaşımı, güçlü bir toplumsal dinamik oluşturan Kürt ulusal hareketinin varlığı ülkemiz devriminin politik-sınıfsal bağlaşıklığının yolunu gösteriyor.

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ

Haluk Gerger ile söyleşi

1-Birlik sorununun çözümü iddiasıyla atılmış bulunan adımlar şu ana dek devrimci bir zemine sahip olmadılar. SBP de bunun son örneği oldu. Bu duruma karşılık sosyalizmin Türkiye'nin siyasal gündemine sokulması ihtiyacı yakıcı varlığını koruyor. Sizde sosyalist hareketin açık devrimci bir parti çıkışını gerçekleştirme mümkün mü; bunun koşulları ve kısıtları neler?

-Kuşkusuz, sizin de sorunuzda belirttiğiniz gibi, yakıcı bir ihtiyaçtan kaynaklanan Marksist-sosyalist parti çıkışını gerçekleştirmek mümkün. Türkiye'de ve uluslararası plandaki moral bozucu gelişmeler olsa olsa "zamandan çalıyor" ve belki bir de daha yaygın coşkulu katılımı engelliyor ama bunlar tali sorunlar. Esasta ise, sözünü ettiğiniz "yakıcı ihtiyaç"ın altyapısı devrimci bir parti için gerekli nesnel ve öznel koşulları oluşturuyor.

Herşeyden önce, toplum, 12 Eylül kapitalistleşmesinin ve beynelmül sermaye ile yeni eklenmenin şokunu atlattı. Tahribat tabii sürüyor ama sözkonusu gelişmenin özünde bulunan bu yıkım karşısında ilk şaşkınlığını atlatan toplum artık kendini savunma ve tepkilerini açığa çıkarma aşamasına geldi. 12 Eylül depreminin altında sistemin alternatifini değil, kendi koruyucu mekanizma ve sübapları kaldı.

12 Eylül radikalizmi, sosyalistlerin burjuvazi ile kesin kopuşu gerçekleştirebilmelerinin koşullarını da yaratmıştır. Artık bunu gerçekleştirmenin ana zemini de burjuvazinin her zaman korktuğu ve kapalı tuttuğu alan olacaktır: Yasal politika platformu. Zaten bence kesin bir ideolojik kopuş için burjuvaziyle bu alanda demokratik bir kavgaya zorunludur, işte şimdi bu olanak görece genişlemiştir ve sosyalizm de burjuvaziyle boy ölçüşecek olgunluğa erişmiştir.

Bu gelişmelere koşut olarak sol içi ayrışma ve netleşme de ferahlık yaratıcı boyutlar kazanmaktadır. Bu koşullarda, burjuvaziden kopuşu gerçekleştiremeyecek durumda olanlar ya daha baştan eriyorlar ya da sahaya çıkmayı reddedip o kopuşu süresiz erteliyorlar. Şimdi reformizm eskiden olmadık biçimde Marksizm dışına düşmek zorunda kalıyor, devrimci demokratizm Marksizmle tam entegrasyon fırsatları yakalıyor, sosyal demokrasinin geniş tabanı büyük bir zenginlik kaynağı olarak sınıfsal köken ve çıkarlarını daha iyi duyumsar duruma geliyor ve lümpen keskin devrimcilik sistemin periferisinde onun bir anomalisi ya da ucube kozmetiği olarak sırtıyor. Bütün bu alanlar da Türkiye'de zaten fazlasıyla doldurulmuş durumda. Şimdi, üstelik ferah bir alanda kendisine "boşluk" kalmış tek hareket sosyalizmdir ve yaşamın tek gerçek gereksinimi bir Marksist-sosyalist, yani devrimci partidir.

2-Böylesi bir açık partinin solun verili yapılışı, mevcut örgütlenmeler ve dağınıklıklar, hareketin bütünsel birikimi vb. gözönüne alındığında "kapsayıcı" bir çıkış yapması mümkün mü? Güçlü bir çıkış temel dayanağını nicel kapsa-

yıclığından ziyade, en azından başlangıçta devrimci bir program ve kararlı mücadele hattından da bulabilir. Ne düşünüyorsunuz?

-Bence bugün sosyalist parti kurma projelerinin iki meşruyet aracı mevcuttur: Birlik ve sistem dışı perspektifle mücadele kararlılığı. Bunların her ikisi de, aynı zamanda, devrimcidir ve biri ötekinin şu ya da bu biçimde yahut ölçüde karşıtı değildir. Bunlar stratejik toparlanışın kısa erimli taktik adımları kapsamında dahi karşı karşıya konumlandırılmamalıdır. Bir partisel çıkışa alan açabilecek, daha sonra nefes almasını sağlayabilecek ve dışa dönük mücadele etmesini mümkün kılacak formül, bu iki devrimci kazanımın bileşkesinde bulunmaktadır. Bileşkenin dozları, ilk başta, her iki öge açısından optimum düzeyde olmayabilir kuşkusuz ama çıkış noktası "devrimci toparlanış" olmalıdır ki, işte bu kısaca marksistlerin en geniş örgütsel birliği anlamındadır.

3-Sosyalizmin uluslararası sorunları, dünya kapitalizminin eğilimleri ve Türkiye'nin özgünlükleri düşünülürse, devrimci bir partinin programatik zemininin temel belirleyicileri nasıl özetlenebilir?

-Bu soruya yanıt olarak, SBP Hazırlık Komisyonu'na resmen sunduğum iki öneriyi tekrarlamak istiyorum. Bunlardan biri, parti kimliğine, ikincisiyse, mücadele biçim ve araçlarına ilişkindir ve sanıyorum ki benim sorunuzla ilgili konularda neler düşündüğümün anlamlı ipuçlarını vermektedir.

"1. İşçi sınıfı ve emekçilerinin gereksinimleriyle çıkarlarının yanıtlanması hedefine dayanan Partimiz, emeğin sermayeye karşı çok boyutlu mücadelesinin bir örgütsel ifadesi olmayı amaçlamaktadır. Emeğin kurtuluşu ve insanın özgürleşmesinin yolunun, emekçi sınıfların iktidarıyla, kapitalizm yerine sınıfsız topluma ulaşılmasından geçtiğine inanan Partimizin sosyalizm anlayışı devrimcidir, Marksizmden kaynaklanmakta, sosyalizm ve demokrasi için mücadeleler tarihinden beslenmektedir.

"2. Türkiye'de sosyalizm ve sınıf mücadelesi, demokrasi için kararlı ve ilkel mücadelelerden soyutlanamaz. Anti-demokratizme, mifitarizme ve faşizme karşı mücadele de, bunların ana kaynaklarından olan emperyalizme karşı durmaktan, onu altetmek için savaşım vermektan ayrı düşünülemez."

Siyaset Aylık Gazete Özel Sayı: 11 Mart'91 Fiyatı: 500 TL.
Sahibi: Metin Çulhaoğlu Yazı İşleri Md.: Tunç Tatoğlu
Redaksiyon Kurulu: Aydın Giritli - Zafer Kaya - Mehmet Oğur
İrtibat Adresleri:
Nöbethane Cad. Demirci Han No: 42/5 Sirkeci - İST. Tel:5190129
Atatürk Cad. No: 13/29 Karakaş İşhanı Kartal - İST.
Baskı: Aydınlar Matbaacılık